

חברי קומנות (בשר ודם) באמונתם יחיו

יובל דרור

אילן) וג'והן לאר (אוניברסיטת וויניפג שבקנדה) נכתב בראייה מבחוח של מי שאינם חברי קיבוץ, אך מביא בפרקיו השונים תובנות קיבוציות ישראליות, המסתמכות בין היתר על כתוביו השונים של כץ על הקיבוץ הדתי.⁽⁶⁾ הספר נכתב בזווית מחקרית מסוימת, המסכמת למעלה מ-130 שנות היסטוריה של המושבות ההוטוריות בגאוגרפיה של צפון אמריקה (רובן במערב קנדה) בהסתמך על היקף מרשים ומגוון של מקורות

יוסי כץ וג'והן לאר, באמונתם יחיו - המושבות ההוטוריות בצפון אמריקה 1874-2006, יד טבנקין, 2007.

(ומאמרו הפרטניים) של פרופ' יעקב עובד משנות השמונים⁽⁴⁾ והתשעים⁽⁵⁾ ואילך, ולפרסומים ומאמרים נוספים על קומנות בעולם, רובם מאת חברי קיבוץ. ספרם של הגאוגרפים ההיסטוריים הפרופסורים יוסי כץ (אוניברסיטת בר-

כעדות המחברים ב'פתח הדבר' לבאמונתם יחיו, ספרם אכן מהווה תרומה משמעותית בתחום הקומונאליזם העולמי המתווספת למאמרים שראו אור במשך השנים בביטאונים הקיבוציים למיניהם ובספריהם של חברי הקיבוץ האוטודידקטים דוד כנעני⁽¹⁾ ושולם וורם⁽²⁾, משנות השישים, ומנחם שדמי⁽³⁾ משנות השמונים, לחיבוריו המקיפים

פרופ' יובל דרור, אוניברסיטת תל-אביב, אורנים ויד טבנקין.

ראשוניים. הנספחים שבספר עשירים במידע המאיר לקורא את אורח החיים ההוטרי בעבר ובהווה: כרונולוגיה של אירועים מרכזיים; טבלת המושבות על פי פרמטרים שונים; תרשים הממחיש את ההתפצלות של המושבות ההוטריות שהייתה ועודנה הדרך להתפשטותן; ניתוחים דמוגרפיים מפורטים; קובץ החלטות ותקנות של עדת השמידלויט (אחד מענפי ההוטרים) מ-1876 ועד 2004 – ורשמי ביקור של הנער דן כץ, בנו של אחד ממחברי הספר, במושבות של אותה עדה בשנת 2004. מרבית פרקי הספר מתארים ומנתחים את אורח החיים ההוטרי בעבר ובעיקר בהווה בכל שטחי החיים, כשהמרכיב של ה"פנים" מושפע כל העת מהנעשה "מחוץ" לקומונות; הפרקים האחרונים מבליטים ומסכמים את ההשפעות הסביבתיות על ההוטרים ואת נזקן.

פתח הדבר והפרקים הראשון והשני מכירים לקורא את הקהילה הנידונה בספר. ראשית ההוטרים במורביה שבמרכז צ'כוסלובקיה, כבר במחצית הראשונה של המאה ה-16. התאולוגיה הייחודית שלהם מוצגת בקצרה וכן התיישבותם ותפוצתם בצפון אמריקה, שהגיעה עד כה לכ-40,000 נפש ב-474 קומונות דתיות נוצריות. היות וההוטרים נבדלים עקרונית מהעולם סביבם הם נחלקו, במהלך השנים, לשלושה ענפים השונים במידת הפרישות והחומרה הדתית הננקטת בהם: ה'דריסלויט' וה'לררלויט', וכן ה'שמידלויט' – שאף הם התפלגו בעשורים האחרונים. הפרק השלישי מתאר את המסגרות הארגוניות-משפטיות של הכנסייה ההוטריית לענפיה. מוצגים בו החוקה הפנימית שנתקבלה כחוק קנדי, בראשית שנות החמישים, ודרכי ההתנהלות וקבלת החלטות על פיה – לצד ביצועה בפועל: פרטי המאבק המשפטי (שלא צלח) של מגורשים ועוזבים לקבל את חלקם בכנסי הקומונה

כהדגמת היישום של החוקה וכן הפילוג בשמידלויט, שבעקבותיו נדדו חלקם לפרוגואי ולארצות-הברית, והשפעתו על שינויי החוקה. הגאוגרפים ההיסטוריים, כותבי הספר, מתארים ומנתחים בפרק הרביעי את המבנה הפיזי של הקומונות, דירות המגורים, מבני הציבור (הכנסייה וחדר האוכל, בית הספר וגן הילדים) והחלוקה בין אזור המגורים הפנימי לאזור המשקי-לכללי שסביבו. בפרק זה הם עוסקים גם בהתפצלות המושבות והתפשטותן הפיזית. הפרק החמישי עוסק בהרחבה בדת ובתרגומה לחיי היום יום בלבוש הפשוט והצנוע, התפילות והברכות שלאורך כל יומו של ההוטרי, טקסי ההטבלה (לבני העדה בגילאי 18 עד 25) והנישואים, הולדת ילדים רבים ואיסור להשתמש באמצעי מניעה – וכן חטאים, עונשים וחזרה בתשובה בהתייחס לכל אלה. הפרק העשירי (שנראה שמקומו הנכון הוא לאחר זה העוסק בדת) מציג לא רק את האיסור המוטל על הנשים ההוטריות לקבוע בעצמן את מספר הלידות (בפועל ירד המספר, במהלך המאה ה-20, מעשר לידות לשלוש-ארבע) אלא את ההשפעה הישירה של התאולוגיה על מעמדן הלא-שוויוני ותפקידן הכנוע בתוך הבית ובמערכת השירותים: הן אינן בוחרות או נבחרות, אינן רשאיות לעבוד בענפים יצרניים (למעט גן הירק והמשתלה) ואף לנהוג ברכב, ועיקר פעילותן מתקיימת בקרב קבוצת הנשים עצמה.

בדומה לפרקי המשפט והדת, גם הפרק השישי העוסק במשק ובכלכלה מציג את ההלכה והמעשה בתחום זה, במונחים המוכרים לישראלים רבים בכלל, ולחברי תנועות נוער וקיבוץ בעבר ובהווה, בפרט: התקדמות טכנולוגית מתמדת וממוחשבת, העבודה כערך מוסרי, הבדל וקנאה בין קומונה עשירה לשכונתיה המבוססות פחות ממנה, הגבלת היציאה לעבודות חוץ, הביסוס הכלכלי והשפעתו על אינדיווידואליזציה – ורחמנא

לצלן: עשיית "כסף מהצד" כי התקציב השיתופי-שוויוני איננו מספיק. מערכת החינוך וההשכלה עומדת במוקד הפרק השביעי. החינוך תופס מקום מרכזי אצל ההוטרים, ומטרתו הקניית ערכי הדת והשיתוף הנגזר ממנה לקראת הצטרפות לחברה הבוגרת כבר בגיל חמש-עשרה. בדומה לקיבוץ בשנות היישוב וראשית המדינה התנגדו ההוטרים לבתי ספר אזוריים משום העיקרון של "היישוב המחנך" לבני הקומונה, על ידי כלל חבריה ומחנכיה ובעיקר הממסד הכנסייתי שלה. בשונה מהקיבוץ התנגדות זו קיימת עד היום, כמו גם היבדלות מוסדות החינוך ההוטריים ממערכת החינוך של המדינה. ההוטרים נקטו בפשרה הנהוגה בבתי ספר דתיים ועדתיים אחרים בישראל (הממלכתיים-דתיים והערביים) ובעולם: הם מקיימים בית ספר ציבורי לכל דבר – קרי, לבסיס של המקצועות הכלליים שעל פי חוקי המדינה ('בית ספר אנגלי' במקרה ההוטרי) נוספים לימודים וחינוך ספציפיים ('בית ספר גרמני' – שפת הדת של ההוטרים). מסלול החינוך הוא שהות בבית עד גיל שלוש, גן ילדים ובית ספר בגילאי חמש עד חמש-עשרה, שכיתותיו רב-גיליות, מעורבות מינים (אך בנים ובנות יושבים בנפרד) והוא דומה מאוד לפנימייה ומותר זמן מועט לשהות הילדים עם משפחותיהם. 'בית ספר של יום ראשון' מגיל חמש-עשרה ועד טקס ההטבלה מעמיק את החינוך הדתי. הפרק מסתיים בפירוט המחויבויות שבין סיום בית הספר להטבלה, ההרשאה המוגבלת לסיום שתיים-עשרה שנות לימוד, ההשתלמויות הספציפיות המעטות המותרות, המחליפות לימודים אוניברסיטאיים שאסורים כמעט לגמרי – והמוגבלות עד האיסור המוחלט בשימוש במחשב ובאינטרנט במושבות השונות, על פי מידת דתיותן. הפרק השמיני ('הפנאי במושבה ומחוץ לה – נורמות ופיתויים'), התשיעי ('היחסים עם השכנים ועם הממסד') והאחד-עשר

(‘עזיבה’) עוסקים בהיבטים השונים של ההשפעות הסביבתיות המזיקות לחיים ההוטריים. תרבות הפנאי המוגבלת ונעדרת הגיוון במושבות מושכת את ההוטריים לפיתויי העולם החיצוני. היבדלות הוטריית מכוונת מהסביבה הקנדית לצד היפתחות הכרחית אך הדרגתית התקיימו ומתקיימות גם כיום. העוזבים המעטים יחסית נוטים את הכנסייה ואורח החיים ההוטרי, בשל פיתויי הסביבה, ו/או הרצון להגשמה עצמית שאיננה מתאפשרת במשק העבודה במושבות המצומצם יחסית בחלופותיו – וכן בשל “חזרה בשאלה” לאמונות נוצריות אחרות.

הפרק השנים־עשר מסכם את השינויים שחלו במשך השנים אצל ההוטריים בכלכלה, בדת, בחברה, בחינוך ובקשרים עם הסביבה. המגע עם העולם החיצוני שהנו בלתי נמנע בעידן הטכנולוגי והגלובלי דהיום מסתמן כגורם העיקרי לשינויים אלה. ב’סוף דבר והרהורים לעתיד’ מסיקים המחברים את המתבקש

ממכלול העובדות הללו: האמונה הדתית ההוטריית קובעת אורח חיים שיתופי קפדני אך מאותגרת ומאוימת בשל הנוחיות והפיתויים שבהישגיות הכלכלית. אלה גוררים מחשוב ושימוש באינטרנט שחלקו אסור, והיפתחות גוברת והולכת לסביבה הקרובה והגלובאלית והמתירנית לשיטת ההוטריים. המציאות מראה על עזיבות, פיחות בקיום מצוות הדת ופשרה באורחות החיים – ומעלה את החשש להתגברות האינדיווידואליזציה ופירוק השותפות הקולקטיבית והכמעט טוטלית. המחברים ממליצים למנהיגי העדה שלא להתעלם מהמודרנה – לחנך ולהעביר מסרים דתיים של חיים והתמודדות עם הגלובליזציה ותהפוכות הזמן, בנוסח “תורה עם דרך ארץ” של הציונות הדתית ואף ההסתגלות האיטית למדינת ישראל ולעולם של חלקים בעדה החרדית. הם גם מציעים לנקוט ב”הפרדת הדת מהכלכלה” – השארת הסמכות והאחריות הדתית בידי המיניסטר של המושבה והותרת הפיתוח הכלכלי החדשני יותר למומחים בתחום זה.

ספרם המקיף של כץ ולאור פורש תמונה רחבה של חיי ההוטריים בצפון אמריקה שלא עמדה עד כה בעברית לרשות הלומדים והחוקרים בפרט והמתעניינים בקומונאליות, בכלל. יש בו השוואות לקיבוץ הישראלי אך לא במידה מספקת. ניתן היה גם להסתייע במחקרים קומונאליים לצורכי ניתוח משווה של המידע העשיר שבספר, ולו רק בסיכום: אלה של יעקב עובד הנזכרים בראשית הספר ואחרים של עמיתו מהארץ (רוזנר, בן־רפאל ושותפיהם; רן אהרנסון [מפנה 49]) ומהעולם (למשל רוזבט קאנטר, טים מילר, דון פיצר ואחרים). תוספת שכזו הייתה מיטיבה עם הספר. ■

הערות:

1. בתי מידות, 1960.
2. קומונות ואורחות חייהן, 1968.
3. קומונות בעולם והקיבוץ, 1986.
4. מאתיים שנות קומונה בארצות־הברית, 1986.
5. אחים רחוקים - תולדות היחסים בין התנועה הקיבוצית לברודרהוף, 1993; עדות האחים - תולדות הקומונות של הברודרהוף, 1996.
6. למשל: תורה ועבודה בבניין הארץ - הקיבוץ הדתי בתקופת המנדט, 1996.

משפחה הוטריית רב־דורית במושבה זמרפלד